

Huomiotaloudessa enemmän on enemmän

Mari Lehto, Mona Mannevuola ja Joonatan Virtanen

”Mika Aaltola ei enää käyttäydy kuin tutkija”, kuului *Helsingin Sanomien* verkkolehden otsikko marraskuussa 2022. Sunnuntai-sivujen pääjutussa pohdittiin anonyymeihin haastatteluihin perustuen Ulkopoliittisen instituutin johtajana toimivan Aaltolan arvoja sekä mahdollisia motiiveja henkilökeskeisen brändin rakentamiseen. Osa tutkijakollegoista piti Aaltolaa liian julkisuushakuisena, ja hänen esiintymistyylään julistuksellisena. Aaltolaa kuvattiin ”generalistiksi” eli moniosaajaksi, joka tietää kaikesta jotain, muttei mistään riittävän syvällisesti. Kritiikistä voi päätellä, että kollegoiden mielestä Aaltolan tulisi tunnistaa rajansa esiintyessään asiantuntijana.

Aaltola-ilmio kertoo kuitenkin enemmän asiantuntijuudesta huomiotaloudessa kuin tutkijasta nimeltä Mika Aaltola. Medioiden käyttäjät ovat tottuneet siihen, että uutisia ja näkökulmia niihin on saatavilla tiheässä rytmissä. Koronapandemia korosti julkisuudessa näkyvien asiantuntijoiden roolia, ja kiihdytti uutisointia asiantuntijoiden välisistä kiistoista. Myös Ukrainan sodan kommentointi rakentuu nopean toiminnan alustalle, jossa tarjoutuu paikka aina valmiille asiantuntijalle. Kuten *Helsingin Sanomien* juttu osoittaa, toimittajille sanavalmis tutkija on lahja, joka jatkaa antamistaan. Vielä parempi, jos tämä saarnaa kuin pappi ja avaa kotinsa sekä sielunsa ovet.

Aaltola-ilmio on oiva esimerkki viestinnällisen vaikuttamisen ristiriitaisuuksista. Kollegoiden mielestä on kiusallista seurata, kun joku hiljalleen ylittää ammattikulttuuriin sopivat huomiohakuisuuden rajat. Samaan aikaan voi kysyä: eikö Mika Aaltola edusta juuri sitä, mitä nykytutkijalta toivotaan? Karismaa, intohimoa, kansansuosiota sekä verkostoja yhteiskunnan eliittiin. Ei ole sattumaa, että *Helsingin Sanomien* jutussa korostettiin myös numeroita – Aaltolan kaudella Ulkopoliittinen instituutti on kasvattanut ulkopuolista rahoitusta, lisännyt huomasti medianäkyvyyttä ja järjestänyt tapahtumia, joihin osallistuvat kaikki merkittävät poliitikot. Vaikutustyössä enemmän todella on enemmän.

Kulttuurintutkimuksessa tarkastellaan tyypillisesti ilmiöiden yhteiskunnallisia konteksteja, kulttuurisia kehityskulkuja ja ristiriitaisuuksia. Tästä näkökulmasta Aaltola-ilmion taustalla on pitkään voimistunut tutkijoihin kohdistuva paine vaikuttaa yhteiskuntaan – olla jotakin enemmän kuin ”vain” kirjojen, pipettien tai tietokoneiden parissa viihtyvä oman alan asiantuntija. Vaikuttavuus näkyy kaikkialla, myös rahoitushauissa. Se on kuitenkin liukas käsite, jonka rajat joustavat. Kun pohdimme, kenen ajatukset tieteen vaikuttavuudesta saavat suurimman painoarvon, olemme vaikeiden kysymysten äärellä. Kuinka paljon vaikuttavuuden mielikuvastot ohjaavat tutkimusrahoitusta sekä tutkijoiden tekemiä valintoja?

Tässä teemanumerossa tieteen vaikuttavuutta tutkitaan arkisten kokemusten, kysymysten ja ristiriitojen valossa. Numerossa ei kysytä, mitä vaikuttavuus ”oikeasti” on tai mitä sen tulisi olla. Sen sijaan numeron artikkelit keskittyvät siihen, miten vaikuttavuuden mielikuvastot ilmenevät tutkimustyön todellisuudessa tai tutkimukseen kohdistuvissa odotuksissa ja toiveissa. Miten tutkijat tasapainoilevat tuodessaan julkiseen keskusteluun kiistanalaisia tutkimusaiheita? Millaista on tutkimus, jota tehdään tietopohjaista politiikkaa varten? Mitä tutkijat ajattelevat vaikuttavuutta korostavista strategioista? Millaiselta tutkimuksen vaikuttavuus näyttää yritysten tai strategisen tutkimuksen tiedeasiantuntijoiden näkökulmasta? Onko nykytutkija vaikuttajaviestijä?

Kiristyvien taloudellisten resurssien aikana tutkimustyö on enenevässä määrin projektimaista, henkilökeskeistä ja yrittäjämäistä toimintaa. Akateemisen työn muutokset heijastuvat lattiatasolle – yhä useampi joutuu miettimään sitä, keitä tulisi miellyttää, jotta tutkijanura olisi mahdollinen ja oma tutkimus olisi riittävän vaikuttavaa. Päätökset uran kulusta, julkisesta näkyvyydestä ja omista rajoista on tehtävä epävarmoissa olosuhteissa. Nopeassa tahdissa ja tempoilevassa arjessa päätöksien seurauksia voi olla vaikea arvioida etukäteen. Kuten tapaus Aaltola osoittaa, huomiotalous on arvaamatonta: tutkija voi pyytämättä ja yllätyksenä päätyä jopa presidenttipelin nappulaksi.

LÄHTEET

Junkkari, Marko & Lyytinen, Jaakko (2022) Mikä Aaltola. *Helsingin Sanomat* 5.11.2022. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000009154696.html> (Tarkistettu marraskuussa 2022)